НАПРЯМ 2. ШЛЯХИ І ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-614-3-1-29

ПСИХОЛОГІЧНІ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ПРИХОВАНИХ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Аркуша Л. І.
доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри криміналістики, судових експертиз та поліграфології
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна

Чернов О. В.
доктор філософії, доцент кафедри криміналістики, судових експертиз та поліграфології
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна

У сучасних умовах трансформації безпекового середовища України проблема своєчасного виявлення прихованих загроз національній безпеці набуває особливої актуальності. Поряд із відкритими формами агресії, диверсійної діяльності, терористичних проявів чи інформаційного впливу дедалі більшого значення набувають латентні процеси, що розгортаються непомітно для суспільства та державних інституцій. Йдеться про приховане фінансування деструктивних мереж, вербування агентури, інформаційно-психологічні операції, проникнення до критично важливих установ, маніпулювання громадською думкою, створення умов для внутрішньої дестабілізації, а також використання соціальних конфліктів як інструменту послаблення державності. У зв'язку з цим важливого значення набуває поєднання психологічного та криміналістичного підходів до ідентифікації таких загроз, оскільки саме міждисциплінарний аналіз дозволяє виявляти небезпеки ще на етапі їх формування.

Психологічний аспект ідентифікації прихованих загроз полягає насамперед у дослідженні поведінкових механізмів осіб, груп та організацій, що можуть становити ризик для національної безпеки. Будь-яка прихована деструктивна діяльність супроводжується певними

психоемоційними та комунікативними індикаторами [1]. Особи, які залучені до протиправних мереж або виконують завдання іноземного впливу, нерідко демонструють зміну моделей поведінки, підвищену конспіративність, уникнення прозорих контактів, використання подвійної комунікації, приховану агресивність або надмірну демонстративну лояльність. Психологічний аналіз дозволяє виявляти невідповідність між декларованими намірами та реальними мотиваційними установками особи.

Особливу увагу слід приділяти процесам радикалізації свідомості. У сучасному світі загроза національній безпеці часто формується не шляхом прямого залучення особи до злочинної діяльності, а через поступову зміну її ціннісних орієнтацій, переконань та соціальної ідентичності. Через інформаційні канали, мережеві спільноти та маніпулятивний контент особа може непомітно для себе інтегруватися у деструктивний світогляд, що згодом стає підґрунтям для участі у підривній діяльності. Психологічне вивчення таких процесів дає можливість прогнозувати ризики, визначати групи підвищеної вразливості та здійснювати превентивний вплив.

Важливим напрямом є також аналіз масової психології. Приховані загрози нерідко реалізуються через вплив на великі соціальні групи шляхом поширення паніки, недовіри до державних інституцій, поляризації суспільства, стимулювання протестної активності або посилення міжрегіональних суперечностей. Психологічні механізми навіювання, соціального зараження, емоційної ескалації та формування колективних страхів активно використовуються в межах гібридних впливів. Відтак моніторинг суспільних настроїв, змін у публічній риториці та емоційних реакціях населення є важливим інструментом раннього попередження загроз.

Криміналістичний аспект ідентифікації прихованих загроз полягає у виявленні, фіксації, аналізі та оцінці інформації, що свідчить про підготовку, координацію або реалізацію небезпечної діяльності. На відміну від традиційного реагування на вже вчинений злочин, у сфері національної безпеки особливого значення набуває випереджувальна криміналістика, спрямована на встановлення слідів підготовчих процесів. Це можуть бути цифрові сліди комунікації, фінансові транзакції, маршрути переміщення осіб, використання підставних структур, фіктивних документів, зміна моделей поведінки у кіберпросторі, спроби отримання доступу до об’єктів критичної інфраструктури.

Одним із ключових інструментів є криміналістичний аналіз зв’язків. Приховані загрози рідко мають індивідуальний характер. Найчастіше вони реалізуються через мережі осіб, пов’язаних спільними інтересами, ресурсами або координацією дій. Встановлення контактів між суб’єктами, частоти взаємодії, каналів передачі інформації, ролей учасників та джерел ресурсного забезпечення дозволяє викривати структури, які зовні можуть виглядати легальними або соціально нейтральними. Особливе значення має

ідентифікація координаторів, посередників та осіб, що забезпечують маскування діяльності.

Не менш важливим є використання криміналістичного прогнозування. На основі вже відомих моделей диверсійної, агентурної, екстремістської чи інформаційно-підривної активності можливо формувати типові сценарії загроз. Таке моделювання дозволяє оцінювати, які об'єкти можуть стати мішенню, які групи населення можуть бути використані для дестабілізації, які канали комунікації є найбільш уразливими, а також які ознаки свідчитимуть про перехід загрози з латентної фази до активної.

Особливого значення набуває поєднання психологічних та криміналістичних методів. Наприклад, аналіз цифрової поведінки особи може доповнюватися оцінкою її мотиваційних змін, кола спілкування, стилю комунікації та реакцій на стресові фактори. Фінансові сліди можуть співвідноситися з поведінковими проявами конспірації. Зміна риторики у соціальних мережах може поєднуватися з фактичними контактами з ризиковими особами чи структурами. Така інтеграція створює більш повну картину потенційної небезпеки та знижує ризик помилкових висновків.

Окремо слід наголосити на ролі штучного інтелекту та аналітичних систем у виявленні прихованих загроз. Сучасні технології дозволяють обробляти великі масиви даних, виявляти нетипові патерни поведінки, кореляції між подіями, аномальні транзакції, синхронізовані інформаційні кампанії та координовану активність мережевих акаунтів. Водночас автоматизовані системи не можуть повністю замінити фахову оцінку психологів, криміналістів та аналітиків, оскільки будь-яка інформація потребує контекстуального тлумачення.

Важливим питанням є дотримання прав людини та принципу законності. Ідентифікація прихованих загроз не повинна перетворюватися на безпідставний контроль або дискримінацію за політичними, соціальними чи культурними ознаками. Ефективність безпекових заходів прямо залежить від довіри громадян до державних інституцій [2]. Тому використання психологічних профілів, аналітичного моніторингу та криміналістичних методик має здійснюватися в межах закону, із належним процесуальним контролем та механізмами перевірки обґрунтованості рішень.

Підсумовуючи, слід зазначити, що психологічні та криміналістичні аспекти ідентифікації прихованих загроз національній безпеці України становлять єдину систему превентивного захисту держави. Психологія дозволяє розкривати мотиваційні, поведінкові та соціальні механізми формування небезпеки, тоді як криміналістика забезпечує доказове виявлення слідів, структур і способів реалізації загроз. Їх поєднання створює підґрунтя для своєчасного реагування, нейтралізації ризиків та зміцнення стійкості української держави в умовах сучасних гібридних викликів.

Література:

1. Варій М.Й. Психологічні основи національної безпеки. *Психологічні аспекти національної безпеки*: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції (22–23 березня 2007 року). Львів: Арал, 2007. С. 11–16.

2. Варій М.Й. Руйнівна психологія, що склалася в українському суспільстві як загроза національній безпеці. *Психологічні аспекти національної безпеки*: тези Другої міжнародної науково-практичної конференції. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2008. С. 6–11.

https://doi.org/10.36059/978-966-397-614-3-1-30
DOI

ВОЄННИЙ СТАН ТА ПОСИЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ТА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Блідар М. В.
студент 2 курсу факультету права та економіки
Міжнародний університет
Науковий керівник: ***Рудой К. М.***
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри державно-правових дисциплін
Міжнародний університет
м. Одеса, Україна

Введення воєнного стану в Україні у відповідь на повномасштабну збройну агресію Російської Федерації створило безпрецедентний виклик для національної правової системи, вимагаючи швидкої адаптації законодавства до умов війни. Спеціальний правовий режим, відповідно до Конституції України та відповідних нормативних актів, дозволяє тимчасово обмежувати окремі конституційні права та свободи громадян для забезпечення національної безпеки, територіальної цілісності та громадського порядку [1]. У цьому контексті інститути адміністративної та кримінальної відповідальності трансформуються, еволюціонуючи з традиційних механізмів підтримання громадського порядку на життєво важливі інструменти запобігання та припинення дій, що загрожують обороноздатності держави. Актуальність цього дослідження полягає в динамічних змінах, запроваджених до Кодексу про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України, спрямованих на посилення покарання за злочини, вчинені в умовах воєнного стану, а також